

Bandi István¹

Angelo Miculescu – Románia kínai nagykövete

(Titkosítás alól feloldott dokumentumok, 1982–1989)

Könyvszemle az Angelo Miculescu *Ambasador la Beijing. Telegramme desecretizate 1982–1989* című kötetéről

A 2018 év végén Bukarestben megjelent könyv igen komoly figyelmet kapott román történelmi és diplomáciai körökben. A Mihai Floroiu és Liviu Țăranu által szerkesztett kötet a Román Külügyminisztérium levéltárában folytatott mélyreható kutatást mutatja be, amely 251 dokumentum vizsgálatán keresztül tekintette át a román–kínai kapcsolatok alakulását és az 1980-as évek Kínájának belpolitikai helyzetét. A dokumentumokon keresztül a szerkesztők világos betekintést adnak a két ország közötti szoros kapcsolatokba, amelyek a pártállami időszakot követően is fennmaradtak.

2019-ben már 30 év telt el az 1989-es „kegyelmi év” óta, amikor Kelet-Európában véget ért a szovjet hegemonia, miután a szovjet típusú szocializmus a dominóhatás elvét követve omlott össze a térség országaiban. Az az eseménysorozat, amely 1989 tavaszán zajlott le Kínában, nem érthető meg annak áttekintése nélkül, hogy mi történt az országban azt követően, hogy Teng Hsziao-Ping 1978-ban átvette a Kínai Kommunista Párt vezetését.

A könyv szerkesztőinek figyelme elsősorban arra összpontosult, hogy miként tükröződött a román diplomáciai iratokban – elsősorban Angelo Miculescu nagykövet 1983 és 1989 között Romániába küldött távirataiban – Kína 1980-as évekbeli fejlődése és a Tienanmen téren történt események. Mivel a román–kínai kapcsolatok már az 1960-as évek eleje óta szorosak voltak, véleményünk szerint a Tienanmen téren történtek és Angelo Miculescu jelentései a kínai valóságról mind nézőpontjukat, mind részleteiket tekintve tanulságként szolgáltak Nicolae Ceaușescu számára.

Az 1980-as évek elején – már azt megelőzően, hogy Angelo Miculescu nagykövet 1983-ban megérkezett Kínába – a román–kínai kapcsolatok nagyon intenzívek voltak. Számos hivatalos és kölcsönös látogatásra került sor, és jó együttműködés alakult ki a két ország között az ENSZ és más nemzetközi szervezetek égisze alatt. Románia következetesen támogatta Kína azon törekvését, hogy különböző nemzetközi szervezetekben képviselőkhöz jusson.

Ilyen körülmények között Angelo Miculescu nagyköveti kinevezése természetes lépés volt, jöllehet a kinevezés sokakat meglepett – talán még magát Miculescut is. Nicolae Ceaușescu államfő olyan személyt keresett a posztra, aki nagy elismertségnek örvend Romániában, hogy ezzel is nagyobb súlyt adjon az ország kínai képviselőjének.

Miculescu 1929. december 4-én született Constanțában, mezőgazdasági tudományokban szerzett diplomát majd doktori fokozatot. Tagja volt a Gheorghe Ionescu

¹ Bandi István a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktori hallgatója. E-mail: bandi.istvan@uni-nke.hu

Sisești Mezőgazdasági és Erdészeti Akadémiának (1952–1962), majd a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Állami Tervbizottság alelnöke lett (1962–1964). 1964 és 1965 között az Amerikai Egyesült Államokban vett részt szakképzésen. Miután visszatért Romániába, kinevezték a Mezőgazdasági Főtanács első elnökhelyettesének, majd az Állami Mezőgazdasági Hivatal vezetőjének. Ezt követően Mezőgazdasági, élelmiszeripari, erdészeti és vízgazdálkodási miniszterként szolgált (1969–1971).

Angelo Miculescu 1971 és 1982 között is a román mezőgazdaság legbefolyásosabb személyisége maradt. Akik dolgoztak vele, egyöntetűen dicsérték elképesztő munkabíráását. Számos különböző témában jártas, kitűnő beszélgetőpartner volt, aki általában sajátos, eredeti nézőpontot képviselt. Nemcsak a román valóságot ismerte, hanem a nyugat-európai országokét is. Kortársai a román mezőgazdaság egyik legnagyobb reménységét látták benne, aki hosszú utat tett meg a ranglétrán, mire 1970-ben eljutott a kommunista állami adminisztráció csúcsáig. Nagyköveti tevékenysége alatt a Kína és Románia közötti kapcsolatok új, magasabb szintre emelkedtek.

A könyvben áttekintett, Miculescutól származó dokumentumok betekintést engednek azokba a problémákba, amelyek megoldatlanok maradtak Kína és a kor két szuperhatalma, az USA és a Szovjetunió között. E problémákat a legfelsőbb szintű kínai–szovjet és kínai–amerikai kormányközi tárgyalásokra vonatkozó információkból ismerhetjük meg. Az egyik ilyen probléma Tajvan ügye volt, amely egyben a kínai–amerikai kapcsolatokat legfontosabb és legérzékenyebb kérdését is jelentette. Mivel Kína folyamatosan erőfeszítéseket tett a szigettel történő – és a Nagy-Britanniával Hongkong esetében alkalmazott modellt követő – újraegyesítés érdekében, az USA továbbra is beavatkozott a kínai belügyekbe. Fegyvereket adott el Tajvannak, és akadályozta az újraegyesítési folyamatot. „Ebben az USA-val fennálló nagyon nehéz kérdésben Teng Hsziao-Ping elvtárs felhívta az amerikai vezetők figyelmét arra, hogy ha nem szakítják meg a kapcsolatokat Tajvannal és nem fejezik be az ezzel kapcsolatos tevékenységüket, akkor egy nap a kínai–amerikai kapcsolatok is új válságba kerülnek”, hozzátéve, hogy „a jelen körülmények között a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok jelentik az egyetlen lehetőséget az előrelépésre”.²

A kínai–szovjet politikai kapcsolatokat nézetkülönbségek terhelték. A nagykövet tájékoztatta Bukarestet, hogy e nézetkülönbségek feloldása nem tűnik valószínűnek. Idézte Hu Jao-bang pártfőtitkárt, aki szerint „a kapcsolatok azonnali javulása nem lehetséges; nincs egyértelmű jel a szovjetek részéről. Emellett a szovjet vezetők szeretnék bevonni Kínát az USA elleni küzdelmükbe, hogy utána ők – ti. a szovjetek – uralják a szocialista közösséget. [...] Kína ezt soha nem fogja elfogadni. Kína őszintén normális kapcsolatokat szeretne a Szovjetunióval. Soha nem fogjuk elfogadni a szovjetek azon szándékát, hogy Kínát eszközként használják fel”.³

A kétoldalú kapcsolatok fejlődése mind Kína, mind Románia számára hasznosnak bizonyult. 1987-ben Kína volt Románia ötödik legfontosabb kereskedelmi partnere a szocialista tömbön belül, a Szovjetunió, az NDK, Lengyelország és Csehszlovákia után. Románia autókat, gépeket és nyersanyagokat exportált Kínába és onnét textilipari és vegyipari termékeket vásárolt.

² A román külügyminisztérium (AMAE) archívuma, Kína fond, Relații politico-diplomatice, iratsz. 339/1983. 76.

³ A román külügyminisztérium (AMAE) archívuma, Kína fond, Relații politico-diplomatice, iratsz. 339/1983. 85.

A kínai belpolitikában egyértelmű fordulópontot jelentett a Kínai Kommunista Párt központi bizottsága XI. kongresszusának harmadik plénuma, amelyre 1978 decemberében került sor. A történelmi jelentőségű ülés célja a „pártdemokrácia helyreállítása”, valamint a kulturális forradalommal való végleges szakítás volt. Az ülésen megerősítették Teng Hsziao-Ping pozícióját Kína vezetőjeként. Megkapta a Népi Konzultatív Politikai Konferencia elnöke címet. E testület elsődleges feladata a reformok kezdeményezése volt Kínában. A kínai külpolitika tekintetében új megközelítés volt kialakulóban, amely szerint Kína minden országgal jó kapcsolatokra törekedett. Tajvan és Hongkong tekintetében az „egy ország, két rendszer” elv lett irányadó. Az új szemlélet révén Kína harmonikus kapcsolatokat építhetett ki a külvilággal, kapitalista módszereket vezethetett be gazdaságának újraesztése és versenyképességének növelése érdekében. Teng Hsziao-Ping támogatta a kommunista gazdasági dogmatizmus feladását, és reális tervezési megközelítést támogatott Kína ipari és mezőgazdasági termelését illetően, mondván, hogy ha a piacgazdaság jobb eredményt hoz, mint a kollektivisták elvek merev követése, akkor a piacgazdaságnak kell elsőbbséget adni. Ha a Nyugattal fenntartott kapcsolatok előnyösek a kínai kereskedelem számára, akkor e kapcsolatokat bátorítani kell. Mivel a pragmatizmus gazdasági növekedést ígért, az ideológia helyébe lépett.

A Mao-korszakban mindez elképzelhetetlen lett volna. Mao halála után megnyílt az út Teng Hsziao-Ping reformjai előtt. A magánszektor, a kínai és külföldi tőkéből finanszírozott vegyesvállalatok, a külföldi üzletemberek kizárólagos tulajdonában álló vállalkozások egyaránt zöld lámpát és bátorítást kaptak, de meg kellett maradnia a szocialista társadalmi tulajdon elsőbbségének. A „Négy Modernizáció” programja mélyreható reformokat célzott meg a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, a hadügy és az oktatás területén. Teng úgy vélekedett, hogy a valós gazdasági növekedéshez elengedhetetlen a kereskedelem bővülése, a külkereskedelem iránti nyitottság és a piac újjáépítése. Mindezeket a sikeres gazdaság kulcselemeinek tekintette.

A hanyatlás kezdete és a tiltakozások tömegessé válása – a tanulság, amelyet Nicolae Ceaușescu figyelmen kívül hagyott 1989 decemberében

1986 és 1987 között hallgatói demonstrációk egész sorára került sor Hofej, Wuhan, Shanghai, Nanking és Hangcsou egyetemeken, átlátható kormányzást és a demokratizálási folyamat felgyorsítását követelve. A Miculescu nagykövet által küldött táviratok a következőképpen jelölték meg a kínai diákmozgalom okait és hatásait: „A diákmozgalom nagyon fontos politikai szerepet játszott Kínában és számos forradalmi esemény forrása volt az ország közelmúltbeli történelmében. Kína politikai és társadalmi fejlődésében a diákok jelentik a legprogresszívebb társadalmi csoportot.” Azonban a kínai modernizációs programok végrehajtása során a diákok marginalizálódtak. A lakhatás, az étkezés és a tanulás feltételei továbbra is bizonytalanok maradtak. Ezeket a problémákat a vezetők nyilvánosan is elismerték, és a problémák jelentős elégedetlenséget és frusztrációt váltottak ki a lakosság körében.

A kínai hatóságok a diákok lépéseit „a burzsoá liberalizmus eredményeként és a nyugati politikai rendszer kínai bevezetésére irányuló törekvéseként” írták le. A történetekért azokat a pártszervezeteket hibáztatták, amelyek nem nyújtottak megfelelő politikai és ideológiai képzést a kínai ifjúságnak. A kínai kommunista párt vezetése Hu Jao-bangot azzal vádolta, hogy a kapitalista liberalizmus eszméit terjeszti, és nem tartja tiszteletben Kína négy alapelvét (a párt vezető szerepét, a marxizmus-leninizmust és a Maoizmust, a népi demokrácia diktatúráját, a szocialista fejlődést). Az Államtanács elnöke, Csao Ce-jang átvette a főtitkári posztot, ám két évvel később ő is elődje sorsára jutott.

Egy 1989 június 10-én, a diákdemonstrációk elfojtását követően született táviratban Miculescu nagykövet arról tájékoztatta Bukarestet, hogy a Kína destabilizálására törekvő szakadárak és diákok a társadalmi és gazdasági nehézségeket használták fel alapként arra, hogy nyugati típusú demokráciát és szabadságot követeljenek Kínában.

Hosszú hallgatás után Teng Hsziao-Ping 1989. június 9-én szólalt meg a kínai állami televízióban. Miközben megerősítette, hogy 1000 fő, köztük 300 katona halt meg a Tienanmen téri eseményekben, gratulált a hadseregnek a demonstráció kezeléséhez és egy perces csendet kért az elhunyt katonák emléke előtti tiszteletadásként. Teng „ellenforradalmi zavargásként” írta le a demonstrációkat, amelyek „a szocializmus aláásását és megdöntését célozták Kínában”.

A Teng által zavargásnak nevezett eseménysorozat 1989 májusában kezdődött, amikor több száz diák éhségsztrájkot kezdett a kínai főváros főterén. Több tízezer ember, köztük tanulók, újságírók és írók fejezték ki támogatásukat a demonstrálók felé. Több ezer diák indult el biciklivel Tiencsinből Pekingbe a fővárosban tüntető diákság melletti szolidaritás jeleként. Az elkövetkező napokban több százezer kínai indult el a központi piac felé, akadályozva a forgalmat a főbb kereszteződésekben.

A diákok követelésére reagálva Csao Ce-jang reformpolitikai intézkedéseket ígért, ez azonban nem volt elég a diákoknak.

Az 1989. május 17-ről 18-ra virradó éjszaka a mozgalom Kína 20 városára terjedt át. Pekingben több mint egymillió ember demonstrált. Tekintettel a Mihail Gorbacsov vezette népes szovjet delegáció közelgő látogatására, a hatóságokat arra utasították, hogy ne avatkozzanak be. A pártvezetők emberiességi okokra hivatkozva kérték az éhségsztrájk lezárását, hozzátéve, hogy a diákok követeléseinek teljesítése időigényes folyamat. A hatóságok még arra is rámutattak, hogy a bizonytalan higiéniai körülmények között a tüntetések járványok (hepatitisz, kolera stb.) melegágyai is lehetnek.

Ezután június 3-án a hadsereg lecsapott a Tienanmen téren gyülekező tüntetőkre. A tiltakozókat elhurcolták. A nagykövet szerint több száz civil és katona halt meg az eseményekben, és számos jármű ment tönkre. A nagykövet jelentéséből kiderül, hogy a hatóságok részéről kezdetben tapasztalt habozás és határozatlanság oka a pártvezetés megosztottsága volt. E hezitálást a mozgalom szervezői tévesen a gyengeség jelének tekintették, és ezért merészebb követelésekkel álltak elő.

Ez az értelmezés megmagyarázza, hogy miért gondolták a román kommunista párt vezetői az 1989. decemberi események során azt, hogy az erő alkalmazása stabilizálni fogja a helyzetet.

Romániával kapcsolatban a kínai fél értékelte, hogy a sajtó nem számolt be a Pekingben történt eseményekről. Amikor egy román belügyminisztériumi delegáció 1989. július 27-én Pekingbe érkezett, Wang Fang kínai közbiztonsági miniszter az eseményeket ellenforradalmi zavargásoknak nevezte és kiemelte a „nyugati imperialisták” szerepét azok kiobbantásában.

A Miculescu nagykövet távirataihoz való hozzáférés azért is különösen fontos, mert a nagykövet részletes feljegyzéseket készített azokról a később emblematicusá váló Tienanmen téri eseményekről, például arról, hogy a diákok elkészítették a demokrácia istennőjének szobrát, vagy a tüntetők és a fegyveres erők közötti erőszakos összecsapásokról. Az események részletei iránt érdeklődő olvasók számára a kötet nem fog csalódást okozni.

A kitűnően szerkesztett könyv jelentőségét tovább növeli a nyitótanulmány, amely áttekintést ad a korszakról, kontextusba helyezve az 1980-as évek eseményeit. Mihai Floroiu és Liviu Țăranu munkája értékes segítséget nyújt azoknak, akik szeretnék megérteni az 1980-as évek kommunizmusát, így az 1989. decemberi romániai forradalmat.